

ԿԱԹՈՒԼԻԿԱՆ ՔԱՐՈՉՉՈՒԹՅՈՒՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ ԵՎ ՀԱՅ ԿԱԹՈՒԼԻԿ ԵԿԵՂԵՑՈՒ ՀԻՄՆԱԴՐՈՒՄԸ

ԱՆԱՀԻՏ ԽԱՉԱՏՐՅԱՆ

Հոգևոր առումով հայ իրականության մեջ ազգապահպան մեծ նշանակություն ունեցող Հայ առաքելական եկեղեցու կողքին այլ դավանանքների և կրոնների հիմնախնդիրն այսօր ևս կարևոր տեղ է գրավում գիտական ու հասարակական շրջանակներում: Այս համատեքստում մեծ նշանակություն են ձեռք բերում նաև հայ իրականության մեջ կաթոլիկ քարոզիչների գործունեության, կաթոլիկյան դավանանքի տարածման, ինչպես նաև քարոզչության արդյունքում ձևավորված հայ կաթոլիկ համայնքների պատմությանն ու արդիական կացությանը վերաբերող հարցերը: Կաթոլիկությունը և ուղղափառությունը ի հայտ եկան որպես արևմտյան և արևելյան Հռոմի միջև քաղաքական և տնտեսական պայքարի արդյունք: Երկու եկեղեցիներն էլ պայքարում էին իրենց հետևորդների թիվն ավելացնել ոչ միայն հեթանոսների, այլ նաև այն ժողովուրդների հաշվին, ովքեր ընդունել էին Քրիստոսի հավատքը: Սակայն իրենց շարքերը ներգրավել քրիստոնեությունն ընդունած հայերին հնարավոր էր միայն նրանց եկեղեցին հերետիկոս համարելու արդյունքում: Սակայն, եթե բյուզանդական եկեղեցին պայքարում էր Հայ առաքելական եկեղեցու հետ ագրեսիվ և առանց փոխհամաձայնության, ապա Հռոմեական կաթոլիկ եկեղեցին, հաշվի առնելով Բյուզանդիայի անհաջող փորձը, գործում էր շատ ավելի մեղմ: Խաչակրաց արշավանքների ընթացքում, հուսալով ստանալ Կիլիկյան Հայաստանի օժանդակությունը, Հռոմեական կաթոլիկ եկեղեցին տեղի հայ թագավորներին և հոգևոր առաջնորդներին հոգևոր ունիա առաջարկեց: Կիլիկիայի քաղաքական վերնախավն այդ ունիան ընդունեց որպես զուտ ռազմաքաղաքական միության նախահիմք, որը, նրա համոզմամբ, չէր խաթարի Հայ առաքելական եկեղեցու ազգային բնութագիրը¹:

Բավականին արժեքավոր վավերագրեր են պահպանվել այն մասին, որ հայերի մեջ կաթոլիկյան քարոզիչների գործունեությունը Կիլիկյան հայկական թագավորության սահմաններում ծավալվել է դեռևս XIII դարի վերջին և XIV

¹ Сукиасян А. История Киликийского армянского государства и права (XI-XIV вв.). Ереван, 1969, с. 24-26.

դարի առաջին կեսին: Լևոն IV-ի (1305-1308) ճնշման ներքո Հայ եկեղեցում ընդունվեցին խոստովանական և ծիսական որոշ սկզբունքներ, որոնք փաստացի բերում էին ունիայի ձևավորման: Շրջակա մահմեդական իշխանությունների պարբերական ասպատակությունների շրջանում հռոմեական եկեղեցին օգնության նախապայման էր համարում հայերի կողմից Հռոմի պապի գերիշխանության ճանաչումը, ինչպես նաև՝ կաթոլիկ եկեղեցու դավանանքի և ծեսի ընդունումը: Իսկ միաբանության հայ կողմնակիցները (ունիթորներ), Կիլիկիայի հայոց թագավորության փրկությունը կապելով լատինական եկեղեցու օժանդակության հետ, կուրորեն ընդունում էին լատինական եկեղեցու պահանջները և փորձում էին կաթոլիկյան դոգմաներն ու ծեսերն արմատավորել Հայաստանում²: Սակայն հայ հոգևորականների հակակաթոլիկյան տրամադրությունները, իսկ այնուհետև Կիլիկյան Հայաստանի կործանումը ձախողեցին միաբանություն հաստատելու բոլոր փորձերը, որն ընդունվել էր Ֆլորենցիայի ժողովում 1439 թ. նոյեմբերի 22-ին:

² Այդպիսի մի փորձ էր Սսի՝ 1307 թ. տեղական ժողովը, որն սկսվել և ավարտվել է մեկ օրում (մարտի 19-ին՝ Ծաղկազարդի օրը): «Սոսկ այդ պարագայի բաական է ցուցանել, - գրում է Մաղաքիա արք. Օրմանեանը, - թէ օրինաւոր ժողով մը չէ եղած Սսոյ գումարումը, այլ հանդիսական արարողութիւն մը, ուր թագաւոր մը եւ թագաւորահայր մը թուղթ մը կը դնեն մէջտեղ, եւ քանի մը եպիսկոպոսներ ու վարդապետներ առանց գլխի եւ առանց կաթողիկոսի հլու հպատակութեամբ կը ստորագրեն առջեւը դրուած թուղթը» (**Մաղաքիա արք. Օրմանեան**, Ազգապատում, հ. 2, Ս. Էջմիածին, 2001, էջ 906-907, սյուն. 2089. Maxaqia arq. Ormanyan, Azgapatum, h.2, S. Ejmiatsin, 2001, ej 906-907): Ժողովական որոշումը «Հայ եկեղեցւոյ հազար տարուան անփոփոխ դաւանութիւնն ու աւանդութիւնը» ջնջելու անհաջող մի փորձ էր, որի պատճառով այն արմատապես մերժվել է Հայ եկեղեցու կողմից:

Հատկանշական է նաև, որ Սսի՝ 1342 թ. և 1361 թ. տեղական եկեղեցական ժողովները մերժեցին հռոմեական եկեղեցու հետ միություն կազմելու և ծիսական փոփոխություններ կատարելու առաջարկները: Մանրամասները տե՛ս **Աբել արք. Մխիթարեանց**, Երկերի ժողովածու («Արարատ»-ի ժառանգություն Ա), Ս. Էջմիածին, 2009, էջ 270-276, 349-362, Abel arq. Mxitareanc, Erkerdi joxovac, Ararati jarangutyun A, S.Ejmiatsin, 2009. ej 270-276, 349-362. **Մելքիսեդեկ վրդ. Մուրադյանց**, Պատմութիւն Հայաստանեայց Առաքելական Սուրբ Եկեղեցւոյ (վերահրատ.), Ս. Էջմիածին, 2011, էջ 261-270, Meliqsedek vrd. Muradyanc, Patmutyun Hajastaneac Araquelakan Surb Ekexcvo, S. Ejmiatsin, 2011, ej 261-270, **Յուսիկ վրդ. Մովսիսեան**, Հայաստանեայց Առաքելական Ս. Եկեղեցւոյ պատմութիւն, Բ հրատ., Ս. Էջմիածին, 2008, էջ 245-252, Husik vrd. Movsisean, Hajastaneayc Aqaelakan S. Ekexecvo patmutyun, B hrat., S. Ejmiatsin, 2008, ej 245-252, **Ներսես վրդ. Մելիք-Թանգեան**, Հայոց եկեղեցական իրավունքը (վերահրատ.), Ս. Էջմիածին, 2011, էջ 374-376 Nerses vrd. Meliq-Tangean, Hayoc ekexecakan iravunqy, S. Ejmiatsin, 2011, ej 374-376 և այլն:

Ֆլորենցիայի ժողովում անհաջողության մատնվելով՝ Հռոմեական կաթոլիկ եկեղեցին Հայ առաքելական եկեղեցու վարչական տարածքում կաթոլիկություն արմատավորելու միտումով սկսեց գործել քարոզիչների օգնությամբ: Կաթոլիկյան քարոզիչների՝ Հայաստան ներթափանցումը մեծ մասամբ կապված է դոմինիկյան միաբանության վանականների անվան հետ: Հռոմի Հովհաննես XXII պապի՝ 1318 թ. կոնդակով ստեղծվեց արևելյան գավառների արքեպիսկոպոսություն, որն ընդգրկեց նաև Արևելյան Հայաստանին սահմանամերձ կենտրոնները: Այս վայրերից շարժվելով դեպի բուն հայկական տարածքներ՝ կաթոլիկյան քարոզիչներին հաջողվեց հաստատվել Նախիջևանի գավառի առևտրաշատ Ջահոկ, Երնջակ և այլ բնակավայրերում³: Դոմինիկյան միաբաններ Բարդուղիմեոս Բլոնիացու, Պետրոս Արագոնացու և այլոց եռանդուն դավանափոխական գործունեության հետևանքով XIV դարի առաջին կեսին նշված տարածաշրջաններում ձևավորվեցին հայ լատինադավանների կամ ունիթորների մի շարք համայնքներ, որոնք Իննոկենտիոս VI պապի 1356 թ. կոնդակով հռչակվեցին որպես միարարների առանձին միաբանություն՝ դոմինիկյան ուխտի վանահոր անմիջական ենթակայությամբ: Արևելքում կաթոլիկյան քարոզիչների գործունեությունը նոր թափ ստացավ Բյուզանդիայի կործանումից հետո: Կայսրության նախկին տարածքում կաթոլիկյան քարոզչական գործընթացներն էլ դարձան հայերի մեջ կաթոլիկություն տարածելու երկրորդ փորձի նախահիմքերից մեկը: Հայոց մեջ կաթոլիկյան նոր քարոզչությունն էլ ավելի ամբողջական տեսք ստացավ Օսմանյան տիրապետության շրջանում: Ինչպես նախկինում, Օսմանյան կայսրության շրջանակներում ևս հայ ժողովրդի կաթոլիկացման նախաձեռնող ուժը Վատիկանն էր: Վերջինիս ընդունած որոշումների արդյունքում էին Արևմտյան Հայաստան ուղարկվում քարոզչական խմբեր, որոնք զանազան միջոցներով ի վերջո կարողացան դավանափոխ անել արևմտահայության փոքրաթիվ մի հատվածի⁴:

XVII- XVIII դարերում Հռոմեական կաթոլիկ եկեղեցու ակտիվացումն ընթանում էր Եվրոպայի և Օսմանյան կայսրության միջև տնտեսական կապերի ամրապնդմանը զուգընթաց: XVII դ. վերջին տասնամյակներին կաթոլիկության տարածման գործընթաց ներառվեցին նաև հայ քարոզիչները: Այդ տեսանկ-

³ Սիմավորյան Ա., Հովյան Վ., Հայ կաթողիկե և Ավետարանական համայնքները Թուրքիայում. ժամանակակից միտումներ, Երևան 2012. Simavoryan A., Hovyan V., Hay katoxike ev Avetaranakan hamaynqneri Turkiayum. Jamanakacic mitumner, Yerevan 2012:

⁴ Խաչատրյան Տ., Միսիոներությունը Թուրքիայում, Khachatryan T. Misionerutyuny Turkiayum <http://www.religions.am/index.php>:

յունից նշանակալի դեր են կատարել հատկապես Սուրբ Ղազար կղզում հիմնադրված Մխիթարյան միաբանության մտավորականները, ինչպես նաև Վիեննայի և Լիբանանի եղբայրությունների հայագիտական կենտրոնների ներկայացուցիչները⁵:

1622 թ. Գրիգոր XV պապի որոշմամբ հիմնադրվեց «Հավատի քարոզչության Սուրբ միաբանությունը», որի նպատակն էր կաթոլիկությունը տարածել Արևելքում և մասնավորապես Հայաստանում: Պապի նախաձեռնության արդյունքում XVII դարի երկրորդ կեսին Հայաստանում լայնածավալ և ակտիվ քարոզչական գործունեությամբ աչքի ընկան հատկապես ֆրանցիսկյան, կարմելիտների, օգոստինական և մի շարք այլ վանական միաբանություններ: Հայերին դավանափոխ անելու լատին քարոզիչների ձեռնարկած այս քայլերն անհետևանք չանցան, և բազմաթիվ հայեր կաթոլիկյան դավանանք ընդունեցին: Օգտվելով այն հանգամանքից, որ թուրքական և պարսկական լծի տակ հայերը գտնվում էին անասելի ծանր վիճակում, կաթոլիկյան քարոզիչները հայ ժո-

⁵ **Ակինյան Ն.**, Ակնարկ մը Վիեննական Մխիթարյան միաբանության գրական գործունեության վրա, Վիեննա, 1912, նույնի՝ Դասական հայերենը և Վիեննական Մխիթարյան դպրոցը, Վիեննա, 1932, էջ 338, Akinyan N. Aknark my Viennakan Mxitaryan miabanutyanyan grakan gorcuneutyanyan vra, Vienna, 1912., Dasakan hayereny ev Viennakan Mxitaryan dprocy, Vienna 1932, ej 338, Հուշարձան. գրական ժողովածու առթիվ 100-ամյա հոբելենի հաստատման Մխիթարյան միաբանության ի Վիեննա (1811-1911), Վիեննա, 1911, էջ 436, Hushardzan. Grakan joxovacu artiv 100-amyay hobeleni hastatman Mxitaryan miabanutyanyan i Vienna, Vienna, 1911, ej 436: **Մաղաքիա արք. Օրմանյան**, Հայ եկեղեցին և յուր պատմությունը, Կ. Պոլիս, 1912, էջ 86-88, Maxaqia arq. Ormanyanyan, Hay ekexecin ev jur patmutyuny, K. Polis, 1912, ej 86-88: **Տաշեան Յ.**, Ցուցակ հայերէն ձեռագրաց կայսերական մատենադարանին ի Վիեննա, 1891, էջ 7, Tashean Y., Cucak hayeren dzeragrak kayserakan matenadaranin i Vienna, 1891, ej 7, **Լեո**, Տրիեստի Մխիթարյանները / Հայոց պատմություն, հ. 3, Երևան, 1946, էջ 1019-1020, Leo, Triesti Mxitaryannery / Hayoc patmutyuny, h. 3., Yerevan, 1946, ej 1019-1020, **Աճառյան Հ.**, Հայ գաղթականության պատմություն, Երևան, 2002, էջ 185-191, Acharyan H. Hay gaxtakanutyanyan patmutyuny, Yerevan, 2002, ej 185-191. **Սեբուկեան Օ.**, Ցուցակ հայերէն ձեռագրաց Մխիթարեան մատենադարանի ի Վիեննա, Վիեննա, 1983, նույնի՝ «Հանդէս ամսօրեայի» հոդվածներուն 100 տարվան մատենագիտական ցուցակ, 1887-1987, Վիեննա, 1990, Sequlean O. Cucak hayeren dzeragrak Mxitarean matenadarani i Vienna, Vienna, 1983, Handes amsoreayi joxovacunerun 100 tarvan matenagitakan cucak, 1887-1987, Vienna, 1990, **Աղայան Է.**, Հայ լեզվաբանության պատմություն, հ. 1, Երևան, 1958, էջ 245-315, Axayan E. Hay lezvabanutyanyan patmutyuny, h.1, Yerevan, 1958, ej 245-315, **Փաշայան Ա.**, Մխիթարյանների բնագիտական հրատարակությունները ԺԸ-ԺԹ դարերում // «Բազմավեպ», 2001, 1-4, էջ 333-350, Pashayan A. Mxitaryanneri bnagitakan hratarakutyunnery JY-JT darerum// Bazmavep, 2001, 1-4, ej 333-350 և այլն:

ղովրդին սոցիալական օգնություն ցուցաբերելուն զուգընթաց հետևողականորեն տարածում էին նաև կաթոլիկյան դավանանքը: Այդ ամենի արդյունքում կաթոլիկություն ընդունեցին հիմնականում այն գյուղերի կամ բնակավայրերի բնակիչները, որոնք կանգնած էին երկընտրանքի առջև՝ ֆիզիկապես բնաջնջվել կամ իսլամ ընդունել: Այս կերպ դավանափոխ եղած հայերը փորձում էին ունենալ Հռոմեական կաթոլիկ եկեղեցու պաշտպանությունը, մինչդեռ կաթոլիկ քարոզիչների նպատակը ամենևին էլ հայ ժողովրդին թուրքական սպառնալիքից փրկելը չէր, այն ուներ ավելի խոր՝ Վատիկանի համար թերևս քաղաքական պատճառներ. Հռոմի կողմից Հայաստանում ծավալված քարոզչությունը յուրատիպ փոխհատուցում պետք է հանդիսանար Ռեֆորմացիայի հետևանքով Եվրոպայում կաթոլիկ եկեղեցու կրած կորուստների համար⁶: Դեռևս 1461 թ. թուրքական սուլթանի հատուկ հրովարտակով Կ. Պոլսում ստեղծվեցին Հայ առաքելական պատրիարքարան, որը զբաղվում էր ոչ միայն հայ համայնքի հոգևոր, այլ նաև քաղաքացիական հարցերով: Թուրքերը բոլոր հայերին, անկախ դավանանքից, ընդունում էին որպես մեկ ազգ: Այդ պատճառով մինչև 1829 թ. Թուրքիայում ապրող կաթոլիկ հայերը ենթարկվում էին Հայ առաքելական եկեղեցուն, հաճախում էին նույն եկեղեցին, մկրտվում էին Հայ եկեղեցու հոգևորականների կողմից և նրանց կողմից էլ հաղորդություն էին ստանում: Սակայն այդ «միասնությունը» չէր կարող բավարարել կողմերից և ոչ մեկին: Կաթոլիկները հայ կրոնական համայնքների միջև արհեստականորեն հրահրում էին կոնֆլիկտներ և անհարկի դավանաբանական վեճեր: Իր հերթին պապական Հռոմը սուլթանից պահանջում էր օրինականացնել հայ կաթոլիկյան համայնքը: Այդ կոնֆլիկտից իր որոշակի շահն էր ուզում ստանալ նաև Կ. Պոլսի ուղղափառ պատրիարքը: Հայ առաքելական եկեղեցին, բնականաբար, բացասական դիրքորոշում ուներ հայերի մեջ կաթոլիկ քարոզիչների գործունեության նկատմամբ՝ համարելով, որ նրանք խախտում են ազգային միաբանությունը:

Չնայած Հայ առաքելական եկեղեցու ընդդիմությանը՝ կաթոլիկների գործունեությունը ի վերջո տվեց իր արդյունքները. XVII դարի երկրորդ կեսին սկսեցին ի հայտ գալ առանձին հայկական կաթոլիկական համայնքներ, իսկ XVIII դարի սկզբին Հալեպի և Մարդինի հայ եպիսկոպոսները բացահայտորեն արտահայտվեցին կաթոլիկություն ընդունելու օգտին: XVIII դարում պապական Հռոմի հետ համագործակցության ոլորտում ազդեցիկ դեր էր կատարում

⁶ Лаврецкий И. Ватикан. М., 1957, с. 62.

հատկապես կաթոլիկյան Անտոնյան միաբանությունը: Մերձավոր Արևելքում այս միաբանության համայնքները ձևավորվում էին հինարևելյան այն եկեղեցիների դավանորդների հաշվին, որոնք անցում էին կատարել կաթոլիկության: Հայ անտոնյան միաբանությունը հիմնադրվել է 1715 թ., որի կարգավիճակը հաստատվել է Կղեմես XIII պապի կողմից: XVIII դարի վերջին գործող հայ կաթոլիկ համայնքների եպիսկոպոսական դասի մեծ մասն այս միաբանության ներկայացուցիչներ էին:

Աստիճանաբար ծավալվող կաթոլիկյան հայ համայնքներն իրենց համար ակնկալում էին եկեղեցական աստիճանակարգություն և սեփական պատրիարք: Օսմանյան կայսրության հայ հոգևորական դասի մեջ կաթոլիկների ազդեցության արդյունքում տարածայնություններ ձևավորվեցին, քանի որ Հայ առաքելական եկեղեցու մի քանի եպիսկոպոսներ ևս կաթոլիկություն ընդունեցին և ֆրանսիական կառավարության ու Հռոմի պապի միջնորդությամբ առանձնացան Հայ եկեղեցուց: 1742 թ. Բենեդիկտոս XIV պապը Հայ առաքելական եկեղեցու նախկին եպիսկոպոս Աբրահամ Արծիվյանին (1679-1749թթ.) հաստատեց Կիլիկյան Հայաստանի կաթոլիկյան պատրիարք՝ Լիբանան նստավայրով: Նրան հանձնարարվեց նաև Օսմանյան կայսրության հյուսիսային շրջանների հայ կաթոլիկ համայնքների ղեկավարման իրավասությունը: Նոր պատրիարքը իրեն անվանեց Աբրահամ Պետրոս I, և նրա բոլոր հաջորդները ևս իրենց ավանդաբար անվանեցին Պետրոս:

Փաստ է, որ Օսմանյան Թուրքիայի քաղաքական-կառավարչական համակարգը ազգային փոքրամասնություններին «ներքին ինքնավարություն» էր տրամադրում բացառապես կրոնական առաջնորդների ղեկավարության ներքո (Միլիեթի համակարգ): Դա էր պատճառը, որ նախապես հայ կաթոլիկյան բոլոր համայնքները հայտնվեցին Հայ առաքելական եկեղեցու Կոստանդնուպոլսի պատրիարքի ղեկավարության ներքո: Այդ իրավիճակը հայ կաթոլիկների համար բազում դժվարություններ ծնեց, ինչը շարունակվեց մինչև 1829 թ., երբ Ֆրանսիայի ճնշման ներքո թուրքական կառավարությունը հայ կաթոլիկներին ևս թույլատրեց միավորվել վարչական ինքնուրույն միավորի (Միլիեթի) տեսքով՝ Կոստանդնուպոլսում ունենալով արքեպիսկոպոս: Իսկ 1846 թ. հայ կաթոլիկ արքեպիսկոպոսը ևս օժտվեց քաղաքացիական ղեկավարման

իրավունքներով⁷։ Իրադարձությունների անտրամաբանական դասավորությունը, որի արդյունքում հայ կաթոլիկ արքեպիսկոպոսը Կ. Պոլսում ներկայացնում էր քաղաքացիական և կրոնական իշխանություն, իսկ եկեղեցու հոգևոր առաջնորդը՝ պատրիարքը, գտնվում էր Լիբանանում, վերացվեց 1867 թ., երբ Պիոս IX պապը միավորեց հայ կաթոլիկների նվիրապետական երկու աթոռները, և պատրիարքի նստավայրը տեղափոխվեց Կ. Պոլիս։ 1867 թ. Պիոս IX պապը հայ կաթոլիկ եկեղեցու կարգավիճակի վերաբերյալ հրապարակեց «Reversurus» բուլլան, որով կտրուկ սահմանափակվեց նրա ինքնավարության իրավունքները։ Այսուհետ արգելվեց պատրիարքի ինքնուրույն ընտրությունը, և բոլոր եպիսկոպոսների համար սահմանվեց դեպի Հռոմ «Ad limina apostolorum» ուխտագնացության հնգամյա ժամկետ։ Հայ կաթոլիկ եկեղեցու իրավունքների այդ սրբագրումը հակասում էր XVIII դարում հաստատված կարգավիճակին և առաջ բերեց համայնքների դժգոհությունը։ Հայ կաթոլիկ եկեղեցում հակասությունները խորացան հատկապես Վատիկանի առաջին ժողովից (1869-1870 թթ.) հետո, երբ ընդունվեց «Պապի անսխալականության» դոգման։ Դրանով «Reversurus»-ի որոշումները գործնականում դարձան անդառնալի⁸։ 1872 թ. Սուրբ աթոռի ընդդիմադիր հայ կաթոլիկները Անտոն Հասսունի փոխարեն արքեպիսկոպոս ընտրեցին Հովհաննես Կուպելյանին։ Անտոն Հասսունը վտարվեց, իսկ հայ կաթոլիկ եկեղեցին Հովհաննես Կուպելյանի գլխավորությամբ հրաժարվեց ընդունել Վատիկանի առաջին ժողովի որոշումները։ Հայ առաքելական եկեղեցու և Հռոմի միջև տարածանությունները շարունակվեցին մինչև 1879 թ., երբ պատրիարք Հովհաննես Կուպելյանը հռչակվեց որպես Լևոն III պապ, իսկ Անտոն Հասսունը կարողացավ վերադառնալ Կ. Պոլսի աթոռին։ Մշտապես զգալով Հռոմի օժանդակությունը՝ հայ կաթոլիկ եկեղեցին երկար չկարողացավ հակադրվել պապի քաղաքականությանն իր իրավունքների սահմանափակման հարցում և ստիպված եղավ համաձայնվել «սուրբ Պետրոսի աթոռի» պահանջներին։ Կաթոլիկ միսիոներների քարոզչական ակտիվ գործունեությունը խաթարվեց 20-րդ դարի սկզբին տեղի ունեցած աղետալի դեպքերի հետևանքով։ 1915 թ. ցեղասպանության ժամանակ Հայ առաքելական եկեղեցու դավանորդների

⁷ Արդյան Ս., Համառոտ պատմութիւն Հայ Կաթողիկէ Եկեղեցու, 2002թ. (էլեկտրոնային ռեսուրս). Aroyan S. Hamarot patmutyun Hay Katolike Ekexecu, 2002. /Elektronayin resurs/ <http://www.armeniancatholic.ru/pdf/armchurch.pdf>.

⁸ Quartus Supra (On The acahurch In Armenia), Pope Pius IX, Encyclical Promulgated on January 1873 <http://www.ewtn.com/library/encyc/p9quartu.html>.

կողքին նահատակվեցին նաև 30.000 հայ կաթոլիկներ: Եղեռնը և Թուրքիայում տեղի ունեցած հետագա հեղափոխական գործողությունները հանգեցրին տեղի հայ կաթոլիկական համայնքի վերացմանը:

ԱՄՓՈՓՈՒՄ

Հոդվածն անդրադառնում է կաթոլիկյան քարոզիչների՝ Հայաստան ներթափանցմանը և Հայաստանում կաթոլիկ եկեղեցու հիմնադրմանը: Կաթոլիկյան քարոզիչների՝ Հայաստան ներթափանցումը մեծ մասամբ կապված է դոմինիկյան միաբանության վանականների անվան հետ: 1622 թ. Գրիգոր XV պապի որոշմամբ հիմնադրվեց «Հավատի քարոզչության Սուրբ միաբանությունը», որի նպատակն էր կաթոլիկությունը տարածել Արևելքում և մասնավորապես Հայաստանում: 1461թ. թուրքական սուլթանի հատուկ հրովարտակով Կ. Պոլսում ստեղծվեց հայ առաքելական պատրիարքարան, որը զբաղվում էր ոչ միայն հոգևոր, այլ նաև հայ համայնքի քաղաքացիական հարցերով: 1742 թ. Բենեդիկտոս XIV պապը Հայ առաքելական եկեղեցու նախկին եպիսկոպոս Աբրահամ Արծիվյանին (1679-1749թթ.) հաստատեց Կիլիկյան Հայաստանի պատրիարք՝ Լիբանան նստավայրով:

Բանալի բաներ – կաթոլիկություն, եկեղեցի, Հայաստան, պատրիարք, քարոզիչներ:

КАТОЛИЧЕСКАЯ ПРОПАГАНДА В АРМЕНИИ И ОСНОВАНИЕ АРМЯНСКОЙ КАТОЛИЧЕСКОЙ ЦЕРКВИ

АНАИТ ХАЧАТРЯН

Статья посвящена проникновению проповедников-католиков в Армению и основанию католической церкви в Армении. Проникновение католических проповедников в Армению главным образом было связано с именами представителей доминиканского миссионерского общества священников. Решением папы Григория XV было основано “Святое единство проповеди веры”, целью которого было распространение католичества на Востоке, в частности, в Армении.

В 1461 года по указу турецкого султана Константинополя был создан патриархат армянской апостольской церкви, который занимался не только духовными, но и гражданскими вопросами общины.

В 1742 году папа Бенедикт XIV назначил бывшего патриарха армянской апостольской церкви Авраама Арцивяна (1679-1749) патриархом в Ливане.

Ключевые слова - католичество, церковь, Армения, патриарх, проповедники.

THE PREACHING OF CATHOLICISM & THE FOUNDATION OF THE CATHOLIC CHURCH IN ARMENIA

ANAHIT KHACHATRYAN

This article refers to the Catholic missionaries penetration into Armenia and the foundation of the Catholic Church. All this is basically connected with the name of the monks of the Dominican congregation.

In 1622 in accordance with the decision of Pope Gregory XV the “Faith Preaching Saint Congregation” was founded. Its objective was the spread of Catholicism through the East and particularly in Armenia.

The Armenian Apostolic Patriarchate was founded in Constantinople In 1461 by the special edict of the Turkish sultan. Patriarchate undertook the responsibility of taking care of not only spiritual but also civic issues of the Armenian community.

In 1742 Pope Benedict XIV appointed the ex-bishop of the Armenian Apostolic Church Abraham Artsivian (1679-1749) as patriarch of Cilician Armenia residence in Lebanon.

Key words - Catholicism, church, Armenia, patriarch, preachers